

*«Ελληνικές καστροπολιτείες που σε
ταξιδεύουν στο χρόνο»
Εκπαιδευτικό πρόγραμμα πολιτισμού του
5^{ου} Γενικού Λυκείου Τρικάλων
Σχολικό Έτος 2022-23*

Συντονίστρια καθηγήτρια: Ηλιάδη Αμαλία, ΠΕ02, Φιλολόγος-Ιστορικός,
Δ/ντρια 5^{ου} ΓΕΛ Τρικάλων

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Τσικορδάνου Αικατερίνη, ΠΕ86, Πληροφορικής

Είναι μαγικό αυτό που μπορείς να νιώσεις μόλις περάσεις την πύλη μιας **ΚΑΣΤΡΟΠΟΛΙΤΕΙΑΣ**. Είναι σαν να μπαίνεις μέσα σε μια χρονομηχανή και να χάνεσαι στην ιστορία του τόπου. Κάστρα και τείχη, λαβύρινθοι από λιθόστρωτα καλντερίμια, παλάτια, αρχοντικά και εκκλησίες σε συγκινούν με την αντοχή τους στον χρόνο και σε παρασύρουν σε ένα διαφορετικό ταξίδι. Η περιήγηση σε αυτές τις καστροπολιτείες της Ελλάδας είναι μια μοναδική εμπειρία όλες τις εποχές του χρόνου. Γεμάτες θρύλους και μνήμες, σε προσκαλούν σε μια βόλτα στη δική τους εποχή.

Στο νότιο άκρο της ανατολικής ακτής της Πελοποννήσου, **η μεσαιωνική περιτειχισμένη καστροπολιτεία της Μονεμβασιάς**, με τις 40 βυζαντινές εκκλησίες και τα δαιδαλώδη καλντερίμια της, μοιάζει σαν να έχει βγει από παραμύθι. Ακόμα και από μακριά, είναι αδύνατο να μην αισθανθείς δέος στη θέα του τεράστιου βράχου. Περνώντας την κεντρική πύλη αρχίζει το σεργιάνι σε έναν άψογα διατηρημένο μεσαιωνικό οικισμό με λιθόστρωτα καλντερίμια, παλιά αρχοντικά και βυζαντινές εκκλησίες που συνυπάρχουν αρμονικά με παραδοσιακούς ξενώνες, δεκάδες καταστήματα, εστιατόρια και καφέ. Στην κεντρική πλατεία με το φημισμένο κανόνι που σημαδεύει προς τη θάλασσα, βρίσκεται το Αρχαιολογικό Μουσείο, ενώ θα δείτε και τον περίφημο ναό του Ελκόμενου Χριστού, με σπάνιες εικόνες, από τις οποίες ξεχωρίζει εκείνη της Σταύρωσης. Στην Πάνω Πόλη, στην άκρη ενός γκρεμού, 300 μέτρα πάνω από το Μυρτώο πέλαγος, δεσπόζει ο ναός της Αγίας Σοφίας που χτίστηκε τον 12ο αιώνα. Από εδώ η θέα της Μονεμβασιάς και της θάλασσας που απλώνεται στα «πόδια» της είναι **καθηλωτική**.

Αμαλία Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντρια 5ου ΓΕΛ

Αρελία Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντρια 5ου ΓΕΛ
Τρικάλων

Μονεμβασιά. Το μεγαλείο της ομορφιάς

Στη μαγευτική βυζαντινή καστροπολιτεία της νοτιοανατολικής Πελοποννήσου ο χρόνος μοιάζει να έχει σταματήσει εδώ και αιώνες, διατηρώντας έτσι ανέπαφη την εκπληκτική ομορφιά του τοπίου. Με φόντο **πέτρινα πυργόσπιτα**, στενά λιθόστρωτα και **δαιδαλώδη σοκάκια**, ο επισκέπτης πρωταγωνιστεί σε ένα μεσαιωνικό παραμύθι, γεμάτο εικόνες και χρώματα μιας άλλης εποχής. Στη Μονεμβασιά, γνωστή και ως «Γιβραλτάρ της Ελλάδας», κανείς **δεν χρειάζεται χάρτη!** Αρκεί να ακολουθήσετε τα πλακόστρωτα δρομάκια και να αφεθείτε στη μαγεία της ιστορίας ενός οικισμού που κάποτε «φιλοξενούσε» τους αυτοκράτορες του Βυζαντίου.

Περιηγηθείτε στην Καστροπολιτεία, η οποία χωρίζεται στην Άνω και στην Κάτω Πόλη, και θαυμάστε τα καλοδιατηρημένα πέτρινα κτίσματα που σήμερα πια λειτουργούν, στην πλειοψηφία τους, ως ξενοδοχεία και εστιατόρια. Εδώ θα έχετε τη μοναδική ευκαιρία να διανυκτερεύσετε σε κάποιο μεσαιωνικό πύργο ή να απολαύσετε ένα **ρομαντικό δείπνο** στην οροφή κάποιου πυργόσπιτου! Στην Κάτω Πόλη θα ανακαλύψετε περπατώντας πολλά ιστορικά κτήρια, μεταξύ αυτών και ένα μουσουλμανικό τέμενος του 16ου αιώνα, όπου τώρα στεγάζεται η Αρχαιολογική Συλλογή του οικισμού, καθώς και αξιόλογες βυζαντινές εκκλησίες. Φτάνοντας στην Άνω Πόλη, **μην παραλείψετε** να ανεβείτε στο Γουλά («επάνω Κάστρο»), για να απολαύσετε τη συγκλονιστική, **πανοραμική θέα** της πόλης και φυσικά να επισκεφτείτε τον επιβλητικό ναό της Αγίας Σοφίας που αιωρείται ανάμεσα στα βράχια και το χάος του γκρεμού!

Αμαλία Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντρια 5ου ΓΕΛ
Τρικάλων

Μυστράς. Αλώβητος στο χρόνο
Με τη φωνή του ανέμου να εξιστορεί τα κατορθώματα του
ηρωικού παρελθόντος, η καστροπολιτεία
του Μυστρά μεταφέρει τον ταξιδιώτη σε μια άλλη
διάσταση, που φτάνει πίσω στην ένδοξη εποχή της
βυζαντινής αυτοκρατορίας. Ανέγγιχτη στο πέρασμα του
χρόνου, γοητεύει τον επισκέπτη με την ακαταμάχητη
ατμόσφαιρα που δημιουργούν τα υπέροχα κτήρια και
μνημεία της: τα «Παλάτια των Παλαιολόγων», οι κατοικίες
των ευγενών (Λάσκαρη, Φραγκόπουλου), οι επιβλητικές
εκκλησίες (Αγίου Δημητρίου, Παντάνασσας) και τα
μοναστήρια (Περιβλέπτου, Βροντοχίου) συνθέτουν ένα
μεγαλειώδες σκηνικό αλλοτινών εποχών. Οι συνοικίες του
Μυστρά, το Κάστρο, η Μεσοχώρα και η Έξω Χώρα,
δημιουργούν ονειρικές εικόνες που μεταφέρουν τον
επισκέπτη σε ένα κόσμο παραμυθιού. Άλλωστε, για δύο
σχεδόν αιώνες, ο Μυστράς αποτέλεσε την πρωτεύουσα του
ομώνυμου Δεσποτάτου, την τελευταία αναλαμπή της
Βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Αμαλία Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντρια 5ου ΓΕΛ
Τρικάλων

Αριστερά: Ηλιοδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντης 5ου ΓΕΛ
Τρικάλων

Μυστράς: Στους πρόποδες του Ταΰγετου, 5 χλμ. βορειοδυτικά της Σπάρτης, υψώνεται ο λόφος του Μυστρά, γεμάτος ερείπια και ιστορία. Πρόκειται για μία από τις σπουδαιότερες καστροπολιτείες της χώρας, που το 1989 χαρακτηρίστηκε από την UNESCO ως Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Η ιστορία του Μυστρά αρχίζει από τα μέσα του 13ου αιώνα, όταν ολοκληρώθηκε η κατάκτηση της Πελοποννήσου από τους Φράγκους και ο Γουλιέλμος Β΄ Βιλλεαρδουίνος έχτισε ισχυρό τείχος και κάστρο στην κορυφή ενός υψώματος που λεγόταν Μυστράς ή Μυζηθράς. Στο πέρασμα των χρόνων, αναπτύχθηκε μια ολόκληρη καστροπολιτεία που πέρασε στα χέρια των Βυζαντινών, των Οθωμανών και των Ενετών. Ο αρχαιολογικός χώρος αποτελείται από το μεσαιωνικό κάστρο και τον οχυρωμένο οικισμό, που κλείνει μέσα από τα τείχη του μονές, εκκλησίες, παρεκκλήσια, οικίες και παλάτια. Τα πιο γνωστά σωζόμενα μνημεία είναι η επιβλητική Αγία Σοφία, το Παλάτι των Δεσποτών, η Μονή της Παντάνασσας, η Μητρόπολη (ή Άγιος Δημήτριος), οι Άγιοι Θεόδωροι και η Παναγία η Οδηγήτρια, ενώ στη νότια πλευρά της Κάτω Χώρας υπάρχουν τα ερείπια από τα αρχοντικά των Λάσκαρη και Φραγκόπουλου. Το μουσείο ολοκληρώνει με τον καλύτερο τρόπο την περιήγηση σε έναν από τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας.

Αμαλία Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντρια 5ου ΓΕΛ
Τρικάλων

Αμελία Ηλιάδη, Φιλολογος-ιστορικός, Δ/ντρια ΣΟΥΤΕΛ
Τρικάλων

Αριλία Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντρια 5ου ΓΕΛ
Τρικάλων

Μεσαιωνική Πόλη, Ρόδος

Η πανέμορφη Παλιά Πόλη της Ρόδου είναι το κύριο αξιοθέατο του νησιού. Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, είναι μία από τις μεγαλύτερες και καλύτερα διατηρημένες μεσαιωνικές πόλεις της Ευρώπης. Μια βόλτα εδώ αρκεί για να δει κανείς το πολύχρωμο ψηφιδωτό από τα σημάδια που άφησαν πίσω τους οι διαδοχικοί κατακτητές του νησιού. Από τη στιγμή που θα διασχίσετε μια από τις πύλες της, θα αισθανθείτε ότι βαδίζετε σε ένα κινηματογραφικό σκηνικό που εξάπτει τη φαντασία. Το επιβλητικότερο κτήριο του κάστρου είναι το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου- το σπουδαιότερο μνημείο από την εποχή της κυριαρχίας του τάγματος των Ιπποτών του Αγίου Ιωάννη στο νησί. Περπατήστε στην οδό των Ιπποτών, που είναι χτισμένη πάνω σε δρόμο της αρχαίας πόλης, στη Σωκράτους με τα εμπορικά καταστήματα αλλά και σε όλα τα στενά της παλιάς πόλης που καταλήγουν σε κάποιο αξιοθέατο. Πρόκειται για μια ολοζώντανη πόλη, γεμάτη με ατμοσφαιρικά εστιατόρια, καφέ, μπαρ και εμπορικά καταστήματα, που συνδυάζει με μοναδικό τρόπο το χθες με το σήμερα.

Αμαλία Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντρια 5ου ΓΕΛ
Τρικάλων

Ρόδος. Ο κόσμος των ιπποτών

Η καρδιά της **Ρόδου** χτυπά στην εκπληκτική μεσαιωνική της πόλη που έχει ανακηρυχθεί από την Unesco «**Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς**».

Σημείο αναφοράς φυσικά το άψογα διατηρημένο βυζαντινό κάστρο της που χωρίζει την παλιά πόλη από την καινούρια.

Τα τείχη της καστροπολιτείας οικοδομήθηκαν από τους Ιππότες του τάγματος του Αγίου Ιωάννη της Ιερουσαλήμ (Ιωαννίτες Ιππότες), οι οποίοι ενίσχυσαν την προϋπάρχουσα βυζαντινή οχύρωση δημιουργώντας ένα **μοναδικό δείγμα οχυρωματικής αρχιτεκτονικής**. Διαθέτουν έντεκα επιβλητικές πύλες – από τις οποίες ξεχωρίζουν η Πύλη Αμπουάζ και η Θαλασσινή Πύλη – αλλά και εντυπωσιακούς πύργους, γέφυρες και τάφρους.

Εντός των τειχών μεσαιωνικής πόλης **το παραμύθι ζωντανεύει**, καθώς τα αναρίθμητα κτήρια και αξιοθέατα συνθέτουν ένα εντυπωσιακό σκηνικό που κλέβει την καρδιά κάθε επισκέπτη. Ξεχωρίζουν τα ερείπια του ναού της Αφροδίτης μπροστά στην πύλη του ναύσταθμου, **το παλάτι** του μεγάλου Μαγίστρου στη βορειοδυτική γωνιά της πόλης αλλά και η μοναδική **Οδός των Ιπποτών** με τα ιπποτικά κτίρια του 14ου αιώνα.

Κατηφορίζοντάς την, δεξιά και αριστερά ξεχωρίζουν τα καταλύματα των ιπποτών, γνωστά ως «κτήρια των γλωσσών», ενώ λίγο πιο κάτω ορθώνεται η λατινική μητρόπολη (Παναγία του Κάστρου), που σήμερα αποτελεί μουσειακό χώρο με μεταβυζαντινά έργα και ψηφιδωτά, αλλά και το **Αρχαιολογικό Μουσείο** που στεγάζεται στο κτήριο που χρησίμευε παλαιότερα ως νοσοκομείο των ιπποτών.

Είτε λοιπόν πιστεύετε στα παραμύθια είτε όχι, είναι σίγουρο ότι η μεσαιωνική καστροπολιτεία της Ρόδου θα σας ταξιδέψει στο παρελθόν, στην **εποχή των ιπποτών** και των επικών κατορθωμάτων.

Αμαλία Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντρια 5ου ΓΕΛ
Τρικάλων

Αιθρία Πλάση - Φιλόλογος-ιστορικός, Δήμητρα 5ου ΕΕΛ
- Τριτάτων

Μεστά, Χίος

Σε απόσταση 35 χλμ. νοτιοδυτικά της πόλης της Χίου, τα Μεστά είναι το πιο καλοδιατηρημένο Μαστιχοχώρι και ένα από τα ωραιότερα μεσαιωνικά καστροχώρια της Χίου. Η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική του πηγάζει από τη βυζαντινή περίοδο και το χωριό θυμίζει πραγματικό φρούριο. Τα πέτρινα σπίτια είναι χτισμένα πολύ κοντά το ένα στο άλλο, ενώ επικοινωνούν μεταξύ τους με πολύ στενά, σκεπαστά δρομάκια, τους «θόλους». Αυτά που είναι χτισμένα στην εξωτερική πλευρά του χωριού παίζουν το ρόλο ενός ενιαίου τοίχους, χωρίς παράθυρα προς τα έξω. Η βόλτα στα μικρά σοκάκια προσφέρει στον επισκέπτη μια μοναδική εμπειρία, καθώς ολόκληρο το χωριό θυμίζει λαβύρινθο. Στο χωριό υπάρχουν πολλές εκκλησίες, με μεγαλύτερη την εκκλησία των Ταξιαρχών, η οποία χτίστηκε το 1868 στη θέση του παλιού κυκλικού πύργου του κάστρου. Δίπλα της βρίσκεται η κεντρική πλατεία του χωριού- το «λιβάδι» όπως λέγεται στην τοπική διάλεκτο- με ταβέρνες και καφενεία που σας καλούν να χαλαρώσετε απολαμβάνοντας παραδοσιακές χιώτικες λιχουδιές.

Αιμαλία Ηλιάδη, φιλολόγος-ιστορικός, 4/ντρια 5ου ΓΕΛ
Τρικάλων

Μεστά. Το μεσαιωνικό μαργαριτάρι της Χίου

Με πείσμα ενάντια στο άγγιγμα του χρόνου, το πανέμορφο αυτό **μεσαιωνικό μαστιχοχώρι** της νότιας **Χίου**, αιχμαλωτίζει τις αισθήσεις μέσα από μια μοναδική ποικιλία ονειρικών εικόνων, αρωμάτων και γεύσεων! Εδώ στην καστροπολιτεία των Μεστών, μόλις διαβείτε την «Πόρτα του Καπετάνιου», που αποτελεί την κεντρική πύλη του χωριού, θα αισθανθείτε αμέσως τη μεσαιωνική ατμόσφαιρα που κυριαρχεί να σας κατακλύζει!

Το τοπίο είναι εξαιρετικά εντυπωσιακό, καθώς ολόκληρο το χωριό **θυμίζει λαβύρινθο**. Χαθείτε στα στενά καλντερίμια με τις πετρόκτιστες οχυρώσεις και τα χαρακτηριστικά τόξα που, σαν γέφυρες, ενώνουν τα αντικριστά σπίτια, τα οποία, χτισμένα το ένα δίπλα στο άλλο χωρίς κενά, επικοινωνούν μεταξύ τους με τις λεγόμενες «βότες» ή «βότια» που δημιουργούν καμάρες πάνω από τα στενοσόκακα.

Λέγεται ότι χάρη στην αρχιτεκτονική αυτή μπορεί κάποιος να **γυρίσει ολόκληρο το χωριό περπατώντας στις στέγες**, χωρίς να πατήσει καθόλου στο έδαφος! Αυτό εξυπηρετούσε κάποτε τους κατοίκους να συγκεντρώνονται γρήγορα στον κεντρικό πύργο των Μεστών, το τελευταίο καταφύγιο σε περίπτωση κινδύνου.

Σήμερα στη θέση του βρίσκεται η μεγαλύτερη εκκλησία της Χίου, ο Νέος Ταξιάρχης. Προχωρώντας στο λαβύρινθο των σκεπαστών στενών θα καταλήξετε στην κεντρική πλατεία, το «Λιβάδι». Εδώ, κάτω από τη σκιά των ψηλών δέντρων, γραφικότερα καφενεία και ταβερνάκια σας καλούν να χαλαρώσετε απολαμβάνοντας παραδοσιακές χιώτικες λιχουδιές με βάση την **μαστίχα** ή μια «σουμάδα», το παραδοσιακό ποτό της περιοχής!

Αν και με καρδιά φτιαγμένη από... πέτρα, τα Μεστά είναι ένας τόπος ιδιαίτερα φιλόξενος, που σου επιβάλλεται με τη δύναμη της ομορφιάς του τοπίου...

Σέρβια: Η άγνωστη καστροπολιτεία

Σε ένα εκπληκτικό σκηνικό, στολισμένο με ανθρωπόμορφους και ζωώμορφους βράχους, στα νότια του νομού Κοζάνης, μεταξύ Πιερίων και Καμβουνίων, ορθώνεται η καστροπολιτεία των Σερβίων. Άγνωστη στο ευρύ κοινό και εφάμιλλη του Μυστρά, κατά τους ειδικούς, μαγεύει τους επισκέπτες με την **άγρια ομορφιά** της αλλά και τη μοναδική αρχιτεκτονική αισθητική της. Κτισμένο σε φυσικά οχυρή θέση (σε βραχώδη λόφο στην έξοδο στενού φαραγγιού), το βυζαντινό αυτό φρούριο με τον οικισμό στα σπλάχνα του σώζεται στις μέρες μας σε εξαιρετικό βαθμό.

Η καστροπολιτεία είναι **οργανωμένη σε τρία μέρη**: την κάτω πόλη, την άνω πόλη και την ακρόπολη που μαζί συνθέτουν ένα σπάνιο οικιστικό σύνολο της βυζαντινής περιόδου, ένα υπαίθριο μουσείο που μαγεύει όσους επιλέξουν να το εξερευνήσουν.

Αμαλία Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντρια 5ου ΓΕΛ
Τρικάλων

Οικίες αρχοντικές, λουτρά, κρήνες και κινστέρνες (πηγάδια), εκκλησίες με πλούσιο διάκοσμο (Άγιοι Θεόδωροι, Άγιοι Ανάργυροι, Βασιλική των «Κατηχουμένων») ζωντανεύουν συνεχώς σκηνές από την καθημερινή ζωή της βυζαντινής περιόδου και μυούν τον επισκέπτη στον ιδιωτικό βίο των κατοίκων της εποχής.

Την παράσταση φυσικά κλέβει η **ανάβαση στην ακρόπολη** με την υπέροχη θέα: σώζονται η κατοικία του διοικητή, οι στρατώνες, οι αποθήκες και οι στάβλοι, ενώ εντυπωσιάζουν οι δύο ισχυροί πύργοι στο δυτικό τμήμα, ακοίμητοι φύλακες της εισόδου της ακρόπολης. Τα Σέρβια, άλλωστε, πήραν το όνομά τους από το λατινικό ρήμα *serno* που σημαίνει ακριβώς αυτό: φυλακτήρια, παρατηρητήρια.

Αν λοιπόν βρεθείτε στην περιοχή, μη χάσετε την ευκαιρία να δείτε από κοντά αυτή την εκπληκτική καστροπολιτεία, απολαμβάνοντας μια μοναδική και σπάνια εμπειρία.

Αμαλία Ηλιαδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντρια 5ου ΓΕΛ
Τρικάλων

Οι περίφημες καστροπολιτείες της Ελλάδας είναι το μέρος όπου ο χώρος και ο χρόνος μετουσιώνονται σε ομορφιά. Σαν φωτεινοί ιστορικοί φάροι μέσα στο πέρασμα των αιώνων εξιστορούν με την πέτρινη γλώσσα τους τα ηρωικά κατορθώματα αλλά και την καθημερινότητα ενός ένδοξου παρελθόντος και δεσπάζουν αγέρωχες δαμάζοντας τη φθορά του χρόνου. Ακολουθήστε μας λοιπόν στη μαγεία ενός **συναρπαστικού ταξιδιού**, εκεί όπου συναντιούνται το σήμερα με το χτες.

Αμαλία Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντρια 5ου ΓΕΛ
Τρικάλων

Αμαλία Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντρια 5ου ΓΕΛ
Τρικάλων

Αμελία Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Δ/ντρια ΣΟΥΤΕΛ
Τρικάλων

[Βιβλιογραφία-Δικτυογραφία: https://www.reader.gr/travel/proorismoι/287644/taxidi-sto-hrono-se-entyposiakes-ellinikes-kastropoliteies](https://www.reader.gr/travel/proorismoι/287644/taxidi-sto-hrono-se-entyposiakes-ellinikes-kastropoliteies)

<https://www.kastra.eu/fndty2gr.php?cstyp=9>

<https://tvxs.gr/news/taksidia/mesaioniki-mageia-stis-ellinikes-kastropoliteies>

<https://blogs.sch.gr/5lyktrik/2020/10/31/exereynontas-to-mystra-amalia-k-iliadi-filologos-istorikos-katochos-metapychiakoy-diplomatos-vyzantinis-istorias-a-p-th-d-ntria-5oy-gel-trikalon/>

<https://blogs.sch.gr/ailiadi/2021/04/29/exereynontas-to-mystra-amalia-k-iliadi-filologos-istorikos-katochos-metapychiakoy-diplomatos-vyzantinis-istorias-a-p-th-d-ntria-5oy-gel-trikalon/>

<https://en.calameo.com/books/004625396926bfef3d1c6>

<http://www.kastramoria.gr/el/content/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AD%CF%82-%CE%BC%CF%85%CF%83%CF%84%CF%81%CE%AC%CF%82>